

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)

της 16ης Οκτωβρίου 2003 (1)

«Παράβαση κράτους μέλους - Οδηγία 92/100/ΕΟΚ - Δικαιώματα του δημιουργού - Αμοιβή των δημιουργών σε περίπτωση δημόσιου δανεισμού των λογοτεχνικών ή καλλιτεχνικών έργων τους»

Στην υπόθεση C-433/02,

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από την K. Banks, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσα,

κατά

Βασιλείου του Βελγίου, εκπροσωπούμενου από την A. Snoecx,

καθού,

που έχει ως αντικείμενο προσφυγή με την οποία ζητείται να αναγνωρισθεί ότι το Βασίλειο του Βελγίου, μη εφαρμόζοντας τις σχετικές με το δικαίωμα δημόσιου δανεισμού διατάξεις της οδηγίας 92/100/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 1992, σχετικά με το δικαίωμα εκμίσθωσης, το δικαίωμα δανεισμού και ορισμένα δικαιώματα συγγενικά προς την πνευματική ιδιοκτησία στον τομέα των προϊόντων της διανοίας (ΕΕ L 346, σ. 61), παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 1 και 5 της οδηγίας αυτής,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J.-P. Puissochet, πρόεδρο τμήματος, R. Schintgen, C. Gulmann (εισηγητή), B. Σκουρή και J. N. Cunha Rodrigues, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Léger

γραμματέας: R. Grass

έχοντας υπόψη την έκθεση του εισηγητή δικαστή,

αφού έλαβε υπόψη την απόφαση να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς προτάσεις του γενικού εισαγγελέα, τον οποίο άκουσε προηγουμένως,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1.

Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 29 Νοεμβρίου 2002 η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων άσκησε προσφυγή, δυνάμει του άρθρου 226 ΕΚ, με την οποία ζητεί να αναγνωρισθεί ότι το Βασίλειο του Βελγίου, μη εφαρμόζοντας τις σχετικές με το δικαίωμα δημόσιου δανεισμού διατάξεις της οδηγίας 92/100/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 1992, σχετικά με το δικαίωμα εκμίσθωσης, το δικαίωμα δανεισμού και ορισμένα δικαιώματα συγγενικά προς την πνευματική ιδιοκτησία στον τομέα των προϊόντων της διανοίας (ΕΕ L 346, σ. 61, στο εξής: οδηγία), παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 1 και 5 της οδηγίας αυτής.

I - Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική κανονιστική ρύθμιση

2.

Η οδηγία, στο άρθρο 1 αυτής, διευκρινίζει:

«Αντικείμενο της εναρμόνισης

1. Σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου, τα κράτη μέλη παρέχουν, με την επιφύλαξη του άρθρου 5, δικαίωμα συναίνεσης ή απαγόρευσης για την εκμίσθωση και το δανεισμό πρωτοτύπων και αντιγράφων έργων που προστατεύονται από την πνευματική ιδιοκτησία και άλλων αντικειμένων που μνημονεύονται στο άρθρο 2 παράγραφος 1.

[...]

3. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ο δανεισμός έχει την έννοια της διάθεσης προς χρήση, για περιορισμένο χρονικό διάστημα, και όχι για άμεσο ή έμμεσο οικονομικό ή εμπορικό όφελος, όταν γίνεται από ιδρύματα που είναι ανοιχτά στο κοινό.

[...]»

3.

Το άρθρο 5 της οδηγίας ορίζει:

«Παρέκκλιση από το αποκλειστικό δικαίωμα δημόσιου δανεισμού

1. Τα κράτη μέλη μπορούν να παρεκκλίνουν από το αποκλειστικό δικαίωμα που προβλέπεται στο άρθρο 1 όσον αφορά το δημόσιο δανεισμό, υπό την προϋπόθεση ότι τουλάχιστον οι δημιουργοί λαμβάνουν αμοιβή για το δανεισμό αυτό. Τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να καθορίζουν την αμοιβή λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους πολιτιστικής προαγωγής.

2. Όταν τα κράτη μέλη δεν εφαρμόζουν το αποκλειστικό δικαίωμα που προβλέπεται στο άρθρο 1 για τα φωνογραφήματα, τις ταινίες και για τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, καθιερώνουν οπωσδήποτε αμοιβή για τους δημιουργούς.

3. Τα κράτη μέλη μπορούν να εξαιρούν ορισμένες κατηγορίες ιδρυμάτων από την πληρωμή της αμοιβής που προβλέπεται στις παραγράφους 1 και 2.

[...]»

4.

Το άρθρο 15 της οδηγίας προβλέπει ότι τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για να συμμορφωθούν με την οδηγία πριν την 1η Ιουλίου 1994.

Η εθνική κανονιστική ρύθμιση

5.

Ο νόμος περί του δικαιώματος του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων της 30ής Ιουνίου 1994 (*Moniteur belge* της 27ης Ιουλίου 1994, σ. 19297, στο εξής: νόμος) διευκρινίζει, στο άρθρο 1, παράγραφος 1, αυτού:

«Μόνον ο δημιουργός ενός λογοτεχνικού ή καλλιτεχνικού έργου έχει το δικαίωμα να αναπαράγει ή να επιτρέπει την αναπαραγωγή του έργου, καθ' οιονδήποτε τρόπο και υπό οποιαδήποτε μορφή.

Το δικαίωμα αυτό συνεπάγεται ειδικότερα το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπει τη διασκευή ή τη μετάφραση του έργου.

Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει επίσης το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπει την εκμίσθωση ή τον δανεισμό [...]»

6.

Το άρθρο 23, παράγραφος 1, του νόμου ορίζει:

«Ο δημιουργός δεν μπορεί να απαγορεύσει τον δανεισμό λογοτεχνικών έργων, βάσεις δεδομένων, φωτογραφικών έργων, παρτιτούρων μουσικών έργων, ηχητικών έργων και οπτικοακουστικών έργων όταν ο δανεισμός αυτός γίνεται για εκπαιδευτικούς και μορφωτικούς σκοπούς από αναγνωρισμένους οργανισμούς ή διοργανώνονται επισήμως προς τούτο από τις δημόσιες αρχές [...]».

7.

Στο κεφάλαιο VI του νόμου, το οποίο περιλαμβάνει τις διατάξεις σχετικά με τον δημόσιο δανεισμό, το άρθρο 62 ορίζει:

«§ 1η. Σε περίπτωση δανεισμού λογοτεχνικών έργων, βάσεων δεδομένων, φωτογραφικών έργων ή παρτιτούρων μουσικών έργων υπό τις προϋποθέσεις που ορίζει το άρθρο 23, ο δημιουργός δικαιούται αμοιβής.

§ 2η. Σε περίπτωση δανεισμού ηχητικών ή οπτικοακουστικών έργων, υπό τις προϋποθέσεις που καθορίζουν τα άρθρα 23 και 47, ο δημιουργός, ο καλλιτέχνης-ερμηνευτής ή εκτελεστής και ο παραγωγός δικαιούνται αμοιβής.»

8.

Το άρθρο 63 του νόμου προβλέπει:

«Κατόπιν διαβουλεύσεως με τους οργανισμούς και τις εταιρίες διαχείρισεως των δικαιωμάτων, ο Βασιλεύς καθορίζει το ποσό των αμοιβών που ορίζει το άρθρο 62. Οι αμοιβές αυτές εισπράττονται από τις εταιρίες διαχείρισεως των δικαιωμάτων.

Σύμφωνα με τις προϋποθέσεις και τις λεπτομέρειες που καθορίζει, ο Βασιλεύς μπορεί να επιφορτίσει εταιρία αντιπροσωπευτική του συνόλου των εταιριών διαχείρισεως των δικαιωμάτων να διασφαλίσουν την είσπραξη και την κατανομή των αμοιβών για τον δημόσιο δανεισμό. Κατόπιν διαβουλεύσεως με τις Κοινοότητες, και ενδεχομένως κατόπιν πρωτοβουλίας αυτών, ο Βασιλεύς ορίζει για ορισμένες κατηγορίες αναγνωρισμένων ιδρυμάτων ή δημιουργηθέντων από τις δημόσιες αρχές, απαλλαγή ή κατ' αποκοπήν τιμή ανά δανειζόμενο έργο για τον καθορισμό της αμοιβής που προβλέπει το άρθρο 62.»

Η πριν από την άσκηση της προσφυγής διαδικασία

9.

Με έγγραφο της 24ης Ιανουαρίου 2001, η Επιτροπή επέστησε την προσοχή των βελγικών αρχών στο ότι, καίτοι η οδηγία είχε μεταφερθεί στο βελγικό δίκαιο με νόμο, δεν είχε ακόμη εκδοθεί κανένα εκτελεστικό διάταγμα στον τομέα του δικαιώματος για τον δανεισμό.

10.

Οι βελγικές αρχές, με έγγραφο της 22ας Μαρτίου 2001, επιβεβαίωσαν τη μη έκδοση εκτελεστικού διατάγματος και ανέφεραν ότι το πρόβλημα υπήρχε στο επίπεδο των βελγικών ομόσπονδων οντοτήτων, που ήσαν αρμόδιες στον πολιτιστικό τομέα, οι οποίες αντιτάσσονταν στην καθιέρωση του δικαιώματος για τον δανεισμό.

11.

Στις 24 Ιουλίου 2001, η Επιτροπή απηύθυνε στο Βασίλειο του Βελγίου έγγραφο οχλήσεως. Απαντώντας στο έγγραφο αυτό, η Βελγική Κυβέρνηση υπογράμμισε εκ νέου την αντίθεση των ομόσπονδων οντοτήτων στην καθιέρωση ενός δικαιώματος για τον δανεισμό ή της αμοιβής για τους δημιουργούς. Επέμεινε επίσης στην ασαφή διατύπωση του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας, που επιτρέπει ορισμένες εξαιρέσεις από την υποχρέωση πληρωμής μιας αμοιβής στους δημιουργούς σε περίπτωση δημόσιου δανεισμού των έργων τους.

12.

Επειδή δεν έκρινε ικανοποιητική την απάντηση αυτή, η Επιτροπή απέστειλε, την 21η Δεκεμβρίου 2001, αιτιολογημένη γνώμη στο Βασίλειο του Βελγίου καλώντας το να λάβει τα αναγκαία μέτρα για να συμμορφωθεί προς τη γνώμη αυτή εντός προθεσμίας δύο μηνών από της κοινοποίησεως της αιτιολογημένης γνώμης.

13.

Επειδή η Βελγική Κυβέρνηση δεν απάντησε στην αιτιολογημένη γνώμη, η Επιτροπή αποφάσισε να ασκήσει την παρούσα προσφυγή.

Επί της ουσίας

14.

Η Επιτροπή διαπιστώνει ότι δεν θεσπίστηκε κανένα από τα εκτελεστικά μέτρα ως προς τις αμοιβές που προβλέπει το άρθρο 63 του νόμου. Το ύψος

των αμοιβών που προβλέπει το άρθρο 62 του νόμου, επομένως, ουδέποτε ορίστηκε, πράγμα που έχει ως συνέπεια την πρακτική αδυναμία για τις εταιρίες διαχείρισεως των δικαιωμάτων να εισπράττουν αυτές τις αμοιβές για λογαριασμό των μελών τους. Η Επιτροπή προβάλλει, επομένως, ότι το Βασίλειο του Βελγίου δεν τηρεί την υποχρέωσή του που απορρέει από τα άρθρα 1 και 5 της οδηγίας προβλέποντας τουλάχιστον αμοιβή για τους δημιουργούς προστατευόμενων έργων σε περίπτωση δανεισμού των έργων τους.

15.

Η Βελγική Κυβέρνηση προβάλλει, πρώτον, ότι η αντίδραση των ομόσπονδων οντοτήτων σχετικά με τη χορήγηση αμοιβής για τον δανεισμό ήταν αρνητική ευθύς εξαρχής για λόγους ειδικότερα πολιτιστικής πολιτικής, αφού οι τελευταίες εμμένουν σε γενική απαλλαγή πληρωμής αμοιβών για τον δανεισμό για όλες τις κατηγορίες δανειστικών ιδρυμάτων έργων. Τούτο είχε ως αποτέλεσμα ότι μέχρι σήμερα δεν εκδόθηκε ακόμη κανένα εκτελεστικό διάταγμα των άρθρων 62 και 63 του νόμου.

16.

Δεύτερον, η κυβέρνηση αυτή υποστηρίζει ότι η πολύ αόριστη διατύπωση της οδηγίας εμποδίζει την τήρησή της. Πράγματι, όσον αφορά το άρθρο 1, παράγραφος 3, αυτής, δεν παρέχει καμιά ένδειξη του τι πρέπει να νοείται με τους όρους «όχι για άμεσο ή έμμεσο οικονομικό ή εμπορικό όφελος» ούτε και απαριθμεί τα ιδρύματα που είναι ανοιχτά στο κοινό. Όσον αφορά το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας, η Βελγική Κυβέρνηση θέτει το ερώτημα κατά πόσον αυτό περιλαμβάνει τον «δημόσιο δανεισμό» για τον οποίο τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν παρεκκλίσεις. Τέλος, το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας δεν διευκρινίζει τι πρέπει να νοείται με τη φράση «ορισμένες κατηγορίες ιδρυμάτων». Ομοίως, η οδηγία δεν παραθέτει κανένα κριτήριο το οποίο τα κράτη μέλη οφείλουν να εφαρμόσουν για να προσδιορίσουν τις «κατηγορίες ιδρυμάτων» που μπορούν να τύχουν απαλλαγής από την πληρωμή.

17.

Πράγματι, η Βελγική Κυβέρνηση φρονεί ότι, στην πράξη, είναι πάρα πολύ δυσχερές για τα κράτη μέλη να προσδιορίσουν σε ολόκληρη την ομάδα «ιδρυμάτων που είναι ανοικτά στο κοινό τα οποία προβαίνουν σε δανεισμό χωρίς άμεσο ή έμμεσο οικονομικό ή εμπορικό όφελος» τις κατηγορίες ιδρυμάτων τα οποία απαλλάσσονται από την πληρωμή της αμοιβής. Πράγματι, η έννοια του «δανεισμού» όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας αναφέρεται αποκλειστικά σε μια κατηγορία ιδρυμάτων που καθορίζεται ελεύθερα. Στην πράξη, πρόκειται για δανεισμό εκ μέρους δημόσιων γενικών βιβλιοθηκών και βιβλιοθηκών μέσων μαζικής ενημερώσεως, σχολικών και δημοσίων κέντρων τεκμηριώσεως που είναι ανοικτά για το κοινό και δεν απαιτούν από τους δανειζομένους καμιά αμοιβή για το δάνειο ή μόνον αμοιβή της οποίας το ύψος δεν βαίνει πέραν του ό,τι είναι αναγκαίο για την κάλυψη των εξόδων λειτουργίας του ιδρύματος. Δεν είναι καθόλου προφανές να γίνει, εντός αυτής της ομάδας ιδρυμάτων, διάκριση βασιζόμενη σε πολιτιστικούς ή εκπαιδευτικούς λόγους, για παράδειγμα μεταξύ των κατηγοριών ιδρυμάτων τα οποία οφείλουν αμοιβή για τον δανεισμό, αφενός, και τις κατηγορίες ιδρυμάτων τα οποία απαλλάσσονται μιας τέτοιας αμοιβής, αφετέρου, δεδομένου ότι όλα τα ιδρύματα που εμπίπτουν στην εφαρμογή του άρθρου 1, παράγραφος 3, της οδηγίας, προσανατολίζονται στον δανεισμό για πολιτιστικό, εκπαιδευτικό, ή παρόμοιο σκοπό λόγω του ότι, κατά την

οδηγία, ο δανεισμός που αποβλέπει σε άμεσο ή έμμεσο οικονομικό ή εμπορικό όφελος είναι εκτός του τομέα εφαρμογής του άρθρου αυτού.

18.

Τέλος, η Βελγική Κυβέρνηση προσθέτει ότι η Επιτροπή, στην από 12 Σεπτεμβρίου 2002 έκθεση, ανέφερε ότι φαίνεται ότι σε ορισμένα άλλα κράτη μέλη δεν έχει καταβληθεί καμιά αμοιβή στους δικαιούχους. Τούτο φαίνεται να συμβαίνει στην περίπτωση της Γαλλίας, της Ελλάδας και του Λουξεμβούργου, πιθανότατα όμως και αλλού.

19.

Επιβάλλεται καταρχάς να παρατηρηθεί ότι, ελλείψει επαρκώς επακριβών κοινοτικών κριτηρίων στην οδηγία προς υιοθέτηση των υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτήν, εναπόκειται στα κράτη μέλη να προσδιορίσουν, στο έδαφός τους, τα πλέον κατάλληλα κριτήρια προκειμένου να διασφαλίσουν, εντός των ορίων που επιβάλλει το κοινοτικό δίκαιο και ιδίως η οδηγία, τον σεβασμό αυτής (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 6ης Φεβρουαρίου 2003, C-245/00, Stichting ter Exploitatie van Naburige Rechten, μη δημοσιευθείσα ακόμη στη Συλλογή, σκέψη 34).

20.

Εξάλλου, όπως παρατήρησε η Επιτροπή, το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας επιτρέπει, δεν υποχρεώνει όμως, σε κράτος μέλος να προβλέπει απαλλαγή για ορισμένες κατηγορίες ιδρυμάτων. Επομένως, αν οι περιστάσεις που επικρατούν στο εν λόγω κράτος μέλος δεν επιτρέπουν να γίνει ορθή διάκριση μεταξύ κατηγοριών ιδρυμάτων, θα πρέπει να επιβληθεί σε όλα τα ενδιαφερόμενα ιδρύματα η υποχρέωση να πληρώνουν την εν λόγω αμοιβή.

21.

Εν συνεχεία, έστω και αν υποτεθεί ότι άλλα κράτη μέλη δεν εφαρμόζουν ορθώς το δικαίωμα δημόσιου δανεισμού, όπως αυτό προβλέπεται στην οδηγία, αρκεί η υπόμνηση ότι, κατά πάγια νομολογία, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να δικαιολογήσει τη μη εκπλήρωση των υποχρεώσεων που υπέχει από τη Συνθήκη με το γεγονός ότι και άλλα κράτη μέλη παραβαίνουν ενδεχομένως τις υποχρεώσεις τους (βλ. απόφαση της 26ης Ιουνίου 2001, C-173/99, BECTU, Συλλογή 2001, σ. I-4881, σκέψη 56).

22.

Τέλος, όσον αφορά τις δυσχέρειες που αντιμετωπίζουν οι ομοσπονδιακές αρχές να πείσουν τις ομόσπονδες οντότητες να δεχθούν ότι η υποχρέωση πληρωμής μιας αμοιβής για τον δημόσιο δανεισμό πρέπει να επιβληθεί στα ιδρύματα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1, παράγραφος 3, της οδηγίας, κατά πάγια νομολογία, ένας κράτος μέλος δεν μπορεί να επικαλείται διατάξεις, πρακτικές ή καταστάσεις της εσωτερικής εννόμου τάξεώς του προκειμένου να δικαιολογήσει τη μη τήρηση των υποχρεώσεων και προθεσμιών που επιβάλλει μια οδηγία (βλ. απόφαση της 15ης Μα.ου 2003, C-419/01, Επιτροπή κατά Ισπανίας, μη δημοσιευθείσα ακόμη στη Συλλογή, σκέψη 22).

23.

Κατά συνέπεια, δεδομένου ότι η μεταφορά της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο δεν πραγματοποιήθηκε πλήρως εντός της ταχθείσας προθεσμίας, η ασκηθείσα από την Επιτροπή προσφυγή είναι βάσιμη.

Επί των δικαστικών εξόδων

24.

Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα. Δεδομένου ότι το Βασίλειο του Βελγίου ηττήθηκε, πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα)

αποφασίζει:

1) Το Βασίλειο του Βελγίου, μη εφαρμόζοντας τις σχετικές με το δικαίωμα δημόσιου δανεισμού διατάξεις της οδηγίας 92/100/ΕΟΚ, της 19ης Νοεμβρίου 1992, σχετικά με το δικαίωμα εκμίσθωσης, το δικαίωμα δανεισμού και ορισμένα δικαιώματα συγγενικά προς την πνευματική ιδιοκτησία στον τομέα των προϊόντων της διανοίας, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 1 και 5 της οδηγίας αυτής.

2) Καταδικάζει το Βασίλειο του Βελγίου στα δικαστικά έξοδα.

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 16ης Οκτωβρίου 2003.

Ο Γραμματέας Ο Πρόεδρος